

Bård Jordfald

**Internasjonale handels- og
investeringsstrømmer:
Nordiske og norske utviklings-
trekk 1970–2000**

Bård Jordfald

Internasjonale handels- og investeringsstrømmer: Nordiske og norske utviklingstrekk 1970–2000

© Fafo 2002
ISSN 0804-5135

Innhold

Forord	5
1 Innledning	7
2 Hovedtrekk og endringer i verdens handelsmønstre	9
3 Hovedtrekk og endringer i vare- og tjenestetyper	15
4 Hovedtrekk og endringer i de nordiske lands handelsmønstre	17
5 Norsk utenrikshandel 1970–2000	21
5.1 Import og eksport i andel av BNP	21
5.2 Norsk import og eksport etter vare- og tjenestetype	23
5.3 Eksport etter destinasjon og import etter opprinnelsesland	26
5.4 Oppsummering	27
6 Norske investeringer i utlandet og utenlandske investeringer i Norge .	29
6.1 Investeringer i forhold til bruttonasjonalprodukt	29
6.2 Inngående investeringer fordelt etter sektor og land	30
6.3 Utgående investeringer fordelt etter sektor og land	31
7 Avslutning	33
Litteratur	34

Forord

Dette notatet inngår som en del av det nordiske samarbeidsprosjektet «Globalisering, regionalisering og faglig organisering». Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd, Nordisk Ministerråd (NOS), SALTSA og flere nordiske fagorganisasjoner. Notatet kan i korthet beskrives som en kommentert tabelloversikt og tar for seg de mer langsiktige utviklings-trekkene innen internasjonal handel generelt og i Norden og Norge mer spesielt. Notatet er forsøkt gjort så lettlest og fritt for faguttrykk som mulig. Formålet er beskrivende, uten teoretiske forklaringer på utviklingsforløpet. Ettersom notatet inngår i et nordisk prosjekt, har vi heller ikke regnet om valutaenhetene dersom disse er oppgitt i dollar.

I første rekke er det perioden 1970–2000 som legges til grunn. Her ser vi på utviklingsmønstre i de nordiske lands handel med utlandet og på investeringsstrømmene på tvers av landegrensene. Hvilke varer og tjenester er det vi importerer, hvilke opprinnelsesland har disse og hvilke endringer har skjedd? Tilsvarende vil vi for eksporten se nærmere på hvilke varer vi selger til utlandet, til ulike grupper av land og hvorledes dette har endret seg. Den samme problemstillingen ligger til grunn for beskrivelsen av kapitalstrømmene.

Oslo, september 2002

Bård Jordfald

1 Innledning

Debatten om globalisering kan gi inntrykk av at det i de senere år har skjedd kraftige endringer i internasjonale handelsmønstre. For å belyse om så er tilfellet, undersøker vi i dette notatet handels- og investeringsstrømmene for den siste 30-årsperioden. I hovedsak kan man produsere en vare eller tjeneste i hjemlandet og deretter selge disse i et annet land, eller man kan importere varer og tjenester fra andre land. Tilsvarende kan man eksportere kapital for å bygge eller kjøpe produksjonsfasiliteter i utlandet – gjennom utenlandsinvesteringer, eller importere kapital til innenlandske investeringer. Et skille for de utenlandske investeringene (FDI) er om kapitaleksporten brukes til varige produksjonsinvesteringer eller er av mer finansiell karakter. Direkte investeringer blir definert som investeringer der kapitaleierne har til formål å ha en varig økonomisk innflytelse på virksomheten (Norges Bank 1998). Internasjonalt er det vanlig å bruke kontroll over ti prosent eller mer av aksjene i virksomheten som mål for direkte investering. En tilsvarende definisjon legger vi til grunn her, og utelater dermed kapitalstrømmene som gir mindre kontroll enn ti prosent (porteføljeinvesteringer). Andre former for distribusjonskanaler for varer og tjenester på tvers av landegrensene, som egne salgsselskaper i utlandet eller strategiske allianser med utenlandske selskaper, har vi også utelatt.

Internasjonal handel er blant de eldste og mest diskuterte temaene innen økonomisk teori. Notatet vil i den sammenheng ikke komme med noen nyvinninger, men snarere fokusere på de statistiske utviklingstrekkene. Vi ønsker å se på hvorledes utviklingen i handels- og investeringsstrømmene har foregått over tid, for å undersøke om det er sterke endringer, og eventuelt hvor de største endringene har skjedd. Kort og godt er det disse spørsmålene vi ønsker å få svar på:

- Hvilke produkter er det vi importerer, fra hvilke land er det vi importerer, og hvilke endringer har det vært i importmønsteret?
- Hvilke produkter er det vi eksporterer, til hvilke land er det vi eksporterer, og hvilke endringer har det vært i eksportmønsteret ?

Tilsvarende ønsker vi svar på følgende spørsmål:

- Hvilke sektorer og land er det vi investerer i utenfor Norge, og hvilke endringer har det vært i disse strømmene?
- Hvem er det som investerer i Norge, hvilke sektorer er det utlendinger investerer i, og hvilke endringer har det vært ?

I første rekke er det følgene av slike endringer for nærings- og sysselsettingsstrukturen som er av interesse. Dette fordi det er næringsstrukturen som igjen danner utgangspunkt for fagbevegelsens rekrutteringsgrunnlag; potensielle og reelle medlemmer.

For å kunne svare på de ovennevnte spørsmålene trengs det statistisk grunnlagsmateriale. Dette er i første rekke hentet fra internasjonale organisasjoner som World Trade Organization

(WTO) , Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). På nasjonalt nivå er det benyttet informasjon fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og Norges Bank (NB).

Først vil vi se nærmere på enkelte hovedtrekk ved utviklingen i verdenshandelen de siste femti årene, og på de nordiske landenes posisjon i den internasjonale handelen. Videre vil vi se litt nærmere på de nordiske landene for å kartlegge eventuelle likheter og forskjeller i utviklingstrekk. Deretter vil vi gå litt mer i dybden på den norske utviklingen, i første rekke gjennom å se på endringer i varestrømmene, og deretter endringer i kapitalstrømmene. Notatet avsluttes med en kort oppsummering.

2 Hovedtrekk og endringer i verdens handelsmønstre

For å få en oversikt over utviklingstrekkene i internasjonal handel etter den andre verdenskrigen, skal vi i første rekke ta for oss varebytter mellom kontinentene. Dersom man ser på den historiske *varehandelsstatistikken* for de siste femti årene, finner man at det nordamerikanske kontinentet hadde 28 prosent av verdens samlede eksport rett etter den andre verdenskrig. Denne eksportandelen reduseres utover femti- og sekstitallet, for siden å ligge på om lag 17 prosent. Tilsvarende har den vesteuropeiske andelen av verdens eksport økt i hele perioden etter annen verdenskrig og utgjorde ved årtusenskiftet 43 prosent av verdens samlede vareeksport. Den asiatiske eksporten tar seg først opp på åttitallet og utgjorde ved årtusenskiftet om lag 25 prosent. Dersom man ser samlet på de tre kontinentene, hadde de 72 prosent av verdens vareeksport i 1948, mot 86 prosent femti år senere. Med andre ord økte de tre kontinentene sin andel av verdens samlede vareeksport etter annen verdenskrig og frem til i dag.

Tilsvarende ser man at den nordamerikanske importen rett etter annen verdenskrig utgjorde 20 prosent av verdensimporten. Denne importandelen synes å synke på seksti- og søttitallet, for siden å legge seg to prosentpoeng høyere i 1999 enn i 1948. Den vesteuropeiske importen går fra 40 til 47 prosent fra 1948 til 1973, deretter reduseres den til 42 prosent ved årtusenskiftet. Den asiatiske importen følger den asiatiske eksporten og får først et oppsving på åtti- og nittitallet. Den asiatiske importen er syv prosentpoeng høyere i 1999 enn i 1948. Til sammen hadde de tre kontinentene 85 prosent av verdens import i 1999,

Tabell 2.1 Historisk statistikk 1948–1999. Handel med varer for de tre største handelskontinentene. Verdi og prosent

	1948	1953	1963	1973	1983	1993	1999
Exports							
World	58,0	83,0	157,0	578,0	1835,0	3639,0	5473,0
World	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
North America	27,5	24,6	19,4	17,2	15,4	16,8	17,1
Western Europe	31,0	34,9	41,0	44,8	39,0	43,7	43,0
Asia	13,8	13,2	12,6	15,0	19,1	26,3	25,5
Imports							
World	66,0	84,0	163,0	589,0	1880,0	3752,0	5729,0
World	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
North America	19,8	19,7	15,5	16,7	17,8	19,8	22,3
Western Europe	40,4	39,4	45,4	47,4	40,0	42,9	42,2
Asia	14,2	15,1	14,2	15,1	18,5	23,4	20,9

Note: Between 1973 and 1983 and between 1993 and 1999 export and import shares were significantly influenced by oil price developments

Kilde: WTO 2000

mot 74 prosent i 1948. Med andre ord er det først og fremst mellom og *innen* disse tre kontinentene verdenshandelen har økt de siste femti årene.

For *tjenestehandelen* er det dessverre ingen god statistikk såpass langt tilbake i tid, men handel med tjenester på tvers av landegrensene utgjorde i 1999 om lag 20 prosent av den samlede handelen på verdensbasis. Dersom man slår sammen eksporten av varer med eksporten av tjenester, fordeler den seg for 1999 som vist i figur 2.1.

Av den samlede verdenshandelen med varer og tjenester står land i Vest-Europa for 44 prosent av eksporten, Nord-Amerika står for 18 prosent, mens Asia står for 24 prosent. Tilsvarende ser man at resten av verden kun står for 14 prosent av verdens eksport. Dersom man legger til grunn importtallene for 1999, er mønsteret i hovedsak det samme.

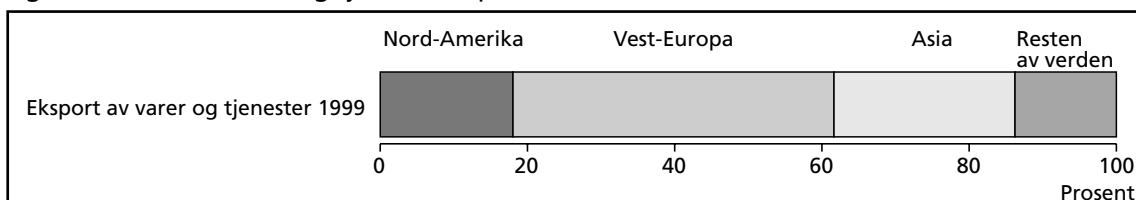
Mens Asia og Vest-Europa har en noe større andel av verdens eksport enn import av varer og tjenester, ser man at Nord-Amerika har tre prosentpoeng høyere importandel enn eksportandel. Resten av verden har dermed tilnærmet balanse mellom eksport og import.

Dersom man ser nærmere på hvor de asiatiske, nordamerikanske og vesteuropeiske varene havner, viser det seg at disse i stor grad havner på samme kontinent. For Vest-Europa er fordelingen som vist i figur 2.3.

Med andre ord er nesten 70 prosent av den vesteuropeiske eksporten rettet mot andre vesteuropeiske land, og den interne handelen mellom de europeiske landene utgjør 30 prosent av den samlede verdenseksporten med varer (tebell 2.2).

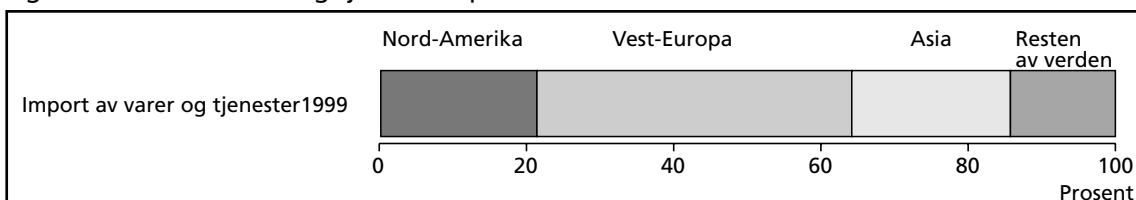
Liknende kan man i tabell 2.3 se hvordan handel med varer fordeler seg mellom de seks forskjellige handelsområdene. APEC (Asia-Pasific Economic Cooperation) innbefatter 21

Figur 2.1 Verdens vare- og tjenesteeksport fordelt etter kontinent 1999. Prosent.

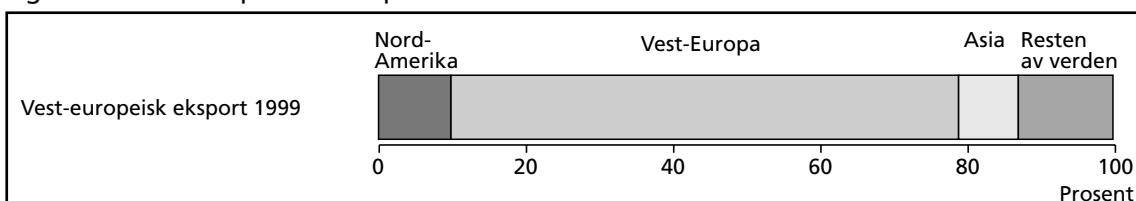
Kilde:WTO 2000

Figur 2.2 Verdens vare- og tjenesteimport fordelt etter kontinent 1999. Prosent

Kilde:WTO 2000

Figur 2.3 Vest-Europas vareeksport fordelt etter kontinent 1999. Prosent

Kilde:WTO 2000

land i stillehavsområdet, deriblant Kina, Japan, Singapore, Malaysia og Australia. ASEAN (Association of South-East Asian Nations) innbefatter Indonesia, Malaysia, Brunei, Filipinene, Laos, Myanmar, Singapore, Thailand og Vietnam. NAFTA innbefatter USA, Canada og Mexico. CEFTA består av østeuropeiske land som Polen, Den tsjekkiske republikk, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Romania og Bulgaria. MERCOSUR er det søramerikanske fellesmarkedet. Medlemsland her er Argentina, Brasil, Paraguay og Uruguay. Det siste er ANDEAN som dekker landene rundt Andesfjellene i Sør-Amerika: Bolivia, Colombia, Ecuador, Peru, Venezuela og Chile.

For APEC ser man at om lag to tredeler av eksporten skjer til andre land i APEC-området, og at andelen øker. Tilsvarende ser man at importen mellom APEC-landene øker fra 65 prosent i 1990 til 72 prosent i 1998. For EU er det en marginal reduksjon i intra-eksporten

Tabell 2.2 Varehandel mellom og innen kontinentene 1999. Verdi og prosent

Origin	Destination							
	North America	Latin America	Western Europe	C./E. Europe/ Baltic States/ CIS	Africa	Middle East	Asia	World
Value								
North America	370	146	181	6	11	22	197	934
Latin America	183	47	38	3	3	3	18	297
Western Europe	232	57	1625	120	59	57	176	2353
C./E. Europe/Baltic States/CIS	9	4	120	56	3	4	16	214
Africa	17	3	57	1	11	2	15	112
Middle East	25	2	34	1	8	14	73	170
Asia	367	35	252	13	21	37	650	1394
World	1203	294	2307	200	116	139	1145	5473
Share of intra- and inter-regional trade flows in each region's total merchandise exports								
North America	39,6	15,6	19,4	0,7	1,2	2,4	21,1	100,0
Latin America	61,6	16,0	12,9	0,9	0,9	1,0	6,0	100,0
Western Europe	9,9	2,4	69,1	5,1	2,5	2,4	7,5	100,0
C./E. Europe/Baltic States/CIS	4,4	1,9	56,0	26,1	1,2	1,9	7,4	100,0
Africa	14,9	3,0	51,0	1,2	9,9	1,5	13,8	100,0
Middle East	14,8	1,3	20,2	0,7	4,7	8,3	42,9	100,0
Asia	26,3	2,5	18,1	0,9	1,5	2,6	46,6	100,0
World	22,0	5,4	42,2	3,7	2,1	2,5	20,9	100,0
Share of intra- and inter-regional trade flows in world merchandise exports								
North America	6,8	2,7	3,3	0,1	0,2	0,4	3,6	17,1
Latin America	3,3	0,9	0,7	0,0	0,1	0,1	0,3	5,4
Western Europe	4,2	1,0	29,7	2,2	1,1	1,0	3,2	43,0
C./E. Europe/Baltic States/CIS	0,2	0,1	2,2	1,0	0,0	0,1	0,3	3,9
Africa	0,3	0,1	1,0	0,0	0,2	0,0	0,3	2,0
Middle East	0,5	0,0	0,6	0,0	0,1	0,3	1,3	3,1
Asia	6,7	0,6	4,6	0,2	0,4	0,7	11,9	25,5
World	22,0	5,4	42,2	3,7	2,1	2,5	20,9	100,0

Kilde: WTO 2000

Tabell 2.3 Internasjonal varehandel mellom og innen handelsblokkene 1999. Verdi og prosent

	Value	Share in total exports/imports			Annual percentage change		
	1999	1990	1998	1999	1990-99	1998	1999
APEC (21)							
<i>Total exports</i>	2497	100,0	100,0	100,0	7	-4	6
Intra-exports	1774	67,5	69,3	71,0	8	-7	9
Extra-exports	723	32,5	30,7	29,0	6	4	0
<i>Total imports</i>	2625	100,0	100,0	100,0	7	-7	10
Intra-imports	1883	65,4	71,3	71,8	8	-6	11
Extra-imports	741	34,6	28,7	28,2	5	-10	8
EU (15)							
<i>Total exports</i>	2180	100,0	100,0	100,0	4	4	-1
Intra-exports	1385	64,9	63,1	63,5	4	7	0
Extra-exports	796	35,1	36,9	36,5	5	0	-2
<i>Total imports</i>	2232	100,0	100,0	100,0	4	6	1
Intra-imports	1389	63,0	62,8	62,2	4	7	0
Extra-imports	843	37,0	37,2	37,8	4	5	3
NAFTA (3)							
<i>Total exports</i>	1070	100,0	100,0	100,0	7	0	6
Intra-exports	579	42,6	51,2	54,1	10	5	11
Extra-exports	491	57,4	48,8	45,9	5	-5	-1
<i>Total imports a</i>	1420	100,0	100,0	100,0	9	5	12
Intra-imports	575	34,4	40,3	40,5	11	6	12
Extra-imports	846	65,6	59,7	59,5	7	5	11
ASEAN (10)							
<i>Total exports</i>	359	100,0	100,0	100,0	11	-7	9
Intra-exports	79	20,1	21,9	22,1	12	-18	10
Extra-exports	280	79,9	78,1	77,9	10	-3	9
<i>Total imports</i>	299	100,0	100,0	100,0	7	-25	7
Intra-imports	69	16,2	22,6	22,9	11	-16	9
Extra-imports	231	83,8	77,4	77,1	6	-27	7
CEFTA (6)							
<i>Total exports</i>	107	-	100,0	100,0	-	12	1
Intra-exports	13	-	13,0	12,0	-	6	-7
Extra-exports	94	-	87,0	88,0	-	13	2
<i>Total imports</i>	134	-	100,0	100,0	-	11	-2
Intra-imports	13	-	9,7	9,5	-	8	-4
Extra-imports	122	-	90,3	90,5	-	11	-1
MERCOSUR (4)							
<i>Total exports</i>	74	100,0	100,0	100,0	5	-2	-9
Intra-exports	15	8,9	25,0	20,3	15	-1	-26
Extra-exports	59	91,1	75,0	79,7	4	-3	-3
<i>Total imports</i>	83	100,0	100,0	100,0	12	-3	-16
Intra-imports	16	14,5	21,0	19,0	16	-1	-24
Extra-imports	67	85,5	79,0	81,0	12	-4	-14
ANDEAN (5)							
<i>Total exports</i>	43	100,0	100,0	100,0	4	-16	10
Intra-exports	4	4,3	13,9	8,9	13	-3	-29
Extra-exports	39	95,7	86,1	91,1	3	-18	16
<i>Total imports b</i>	36	100,0	100,0	100,0	8	2	-20
Intra-imports	4	7,7	11,7	11,7	13	-10	-20
Extra-imports	32	92,3	88,3	88,3	8	4	-20

a Import of Canada and Mexico are valued f.o.b. b Import of Peru and Venezuela are valued f.o.b.

Note: The figures are not fully adjusted for differences in the way members of the arrangements in this table record their merchandise trade

Kilde: WTO 2000

i løpet av tiårsperioden, men også her utgjør den interne eksporten nesten to tredeler av den samlede eksporten. Tilsvarende er intra-importen i EU på 62 prosent i 1999, nesten uforandret siden 1990. Det er med andre ord et nokså stabilt bilde for EU. NAFTA-blokken har som tabellen viser en kraftig vekst i perioden, hvor det er en gjennomsnittlig vekst i intra-eksporten på ti prosent. Fra 1990 til 1999 øker den interne importandelen fra 43 til 54 prosent. Tilsvarende er det en gjennomsnittlig årsvekst i den interne importen på elleve prosent i løpet av 1990 tallet.

Med andre ord foregår mesteparten av den internasjonale handelen mellom naboland eller mellom land på samme kontinent – eller i samme handelsområde. Og det er, som den historiske statistikken i tabell 2.1 viste, ikke et nytt fenomen. Den høyeste andelen av handel på tvers av landegrensene finner man i Vest-Europa, men også de andre kontinentene og handelsområdene som ASEAN og NAFTA er preget av sterk intern handel. Ut fra det store globaliseringsbildet er det verdt å merke seg at det på nittitallet var en sterk økning i den interne handelen i NAFTA-området og en tilsvarende reduksjon i den eksterne handelen. Den nordamerikanske globaliseringen på nittitallet kjennetegnes av økt handel mellom Canada, Mexico og USA, og et relativt fall i handel med resten av verdenssamfunnet.

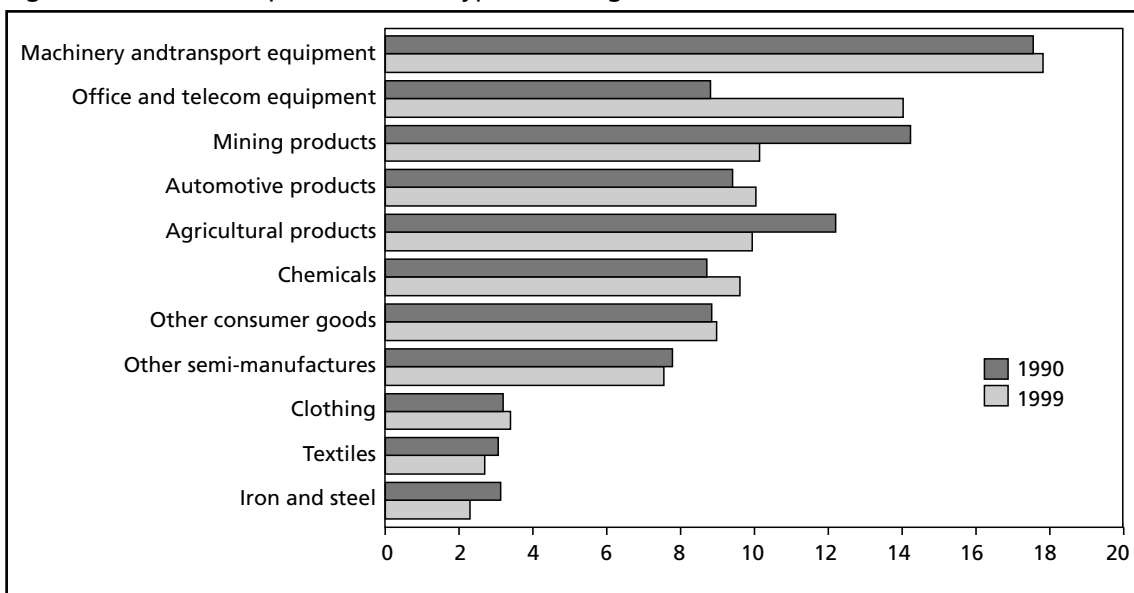
3 Hovedtrekk og endringer i vare- og tjenestetyper

På verdensbasis er det interessant å se nærmere på hvilke varer og tjenester det er som krysser de forskjellige landegrensene, og i hvilken grad det er endringer mellom de forskjellige produktene. Også her vil vi støtte oss på en grovkalibrert inndeling, hvor de forskjellige varetypene blir klassifisert i elleve forskjellige grupper, mens tjenestetypene kun vil bli delt inn i tre grupper. Det er i første rekke den relative utviklingen som er av interesse, eller hvilke vare- eller tjenestetyper det er som har en relativ vekst eller tilbakegang.

Samlet sett ble det i 1999 eksport tjenester for 1350 milliarder US dollar og varer for 5430 milliarder US dollar. Med andre ord utgjør tjenestedelen om lag en femtedel av verdenshandelen. I løpet av perioden 1990 til 1999 økte tjenesteandelen av den samlede eksporten, men økningen er nokså marginal – ett prosentpoeng i løpet av tiårsperioden.

Den største varegruppen er maskiner og transportutstyr, som utgjør om lag 18 prosent av varene, målt i verdi. Som figur 3.1 viser er det en marginal økning for denne gruppen fra 1990 til 1999. Den sterkeste veksten finner man derimot innen kontorutstyr og telekommunikasjon, som utgjorde ni prosent i 1990 og 14 prosent i 1999. Tilsvarende ser man av figur 3.1 at den sterkeste nedgangen i de forskjellige varetypene er å finne i varer fra bergverks- og gruvedrift. Her reduseres andelen fra 14 til ti prosent i løpet av tiårsperioden. Tilsvarende er det en nedgang i verdien på jordbruksprodukter på to prosentpoeng. For de andre varetypene er det små eller marginale endringer i perioden.

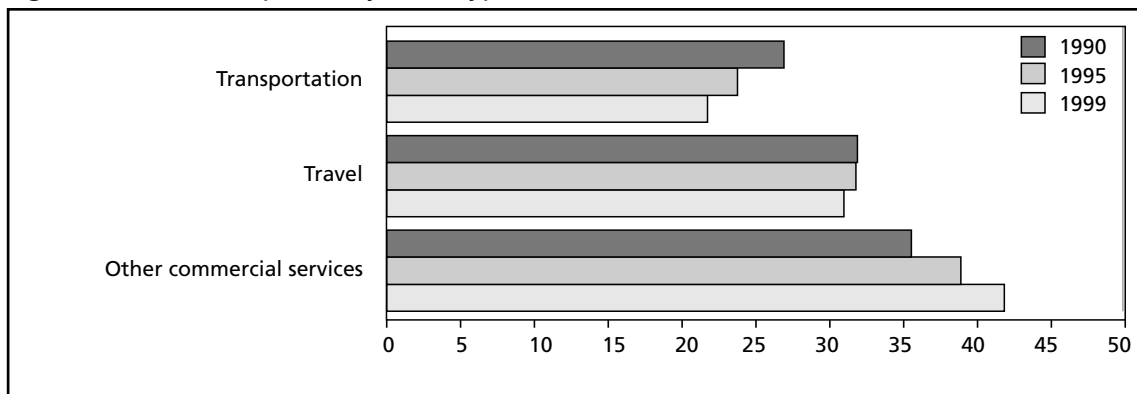
Figur 3.1 Verdens eksport etter varetyper 1990 og 1999. Verdi

(Kilde: WTO 2000)

Av figur 3.2 ser man, kanskje noe overraskende, at transporttjenestenes relative andel blir redusert fra 29 prosent i 1990 til 23 prosent i 1999. For reiserelaterte tjenester ser man at nedgangen er marginal, mens de forretningsmessige tjenestene øker kraftig. Mens disse utgjorde 38 prosent av den internasjonale tjenestehandelen i 1990, økte de til 44 prosent i 1999.

Figur 3.2 Verdenseksport av tjenestetyper 1990–1999. Verdi

Kilde: WTO 2000

4 Hovedtrekk og endringer i de nordiske lands handelsmønstre

Til sammen eksporterte de fire nordiske landene varer for 220.5 milliarder US dollar i 1999, eller i underkant av fire prosent av verdens samlede eksport. Tilsvarende importerte de fire nordiske landene varer for 178.3 milliarder dollar, eller litt over tre prosent av verdens import. Samlet sett er det et eksportoverskudd med varer på 42.2 milliarder US dollar, og samtlige fire land hadde overskudd på handelsbalansen med varer i 1999.

Varer

Fra tabell 4.1 ser man at de nordiske landene ligger fra 17. til 30. plass blant verdens største eksportnasjoner. Sverige er desidert størst av de fire nordiske landene og eksporterer like mye varer som Finland og Norge til sammen. Den sterkeste eksportveksten finner man i Norge, med 13 prosent – som i hovedsak skyldes oljeeksport. For Sverige er det ingen økning i eksporten fra 1998 til 1999, mens det i Danmark er en vekst på to prosent. Finland derimot har en nedgang på tre prosent i eksporten fra 1998 til 1999.

Tilsvarende ser man at de nordiske landene er rangert fra 20. til 34. blant verdens største importører. Som tabellen viser er den svenske importen større enn den samlede importen til Norge og Finland. Mens den svenske importen er uendret, ser man av tabellen at de andre nordiske landene har en nedgang i import. Sterkest er nedgangen i Norge med seks

Tabell 4.1 De nordiske landene i verdensøkonomien 1999. Verdi og prosent

Rank	Exporters	Value	Share	Annual percentage change	Rank	Importers	Value	Share	Annual percentage change
1	United States	695,2	12,4	2	1	United States	1059,1	18,0	12
2	Germany	541,5	9,6	0	2	Germany	472,5	8,0	0
3	Japan	419,4	7,5	8	3	United Kingdom	320,3	5,4	2
4	France	300,4	5,3	-2	4	Japan	311,3	5,3	11
5	United Kingdom	269,0	4,8	-1	5	France	290,1	4,9	0
6	Canada	238,4	4,2	11	6	Canada	220,2	3,7	7
7	Italy	230,6	4,1	-6	7	Italy	216,9	3,7	-1
8	Netherlands	200,4	3,6	0	8	Netherlands	187,6	3,2	0
9	China	195,2	3,5	6	9	Hong Kong, China	180,7	3,1	-3
10	Belgium	176,3	3,1	-		retained importsa	28,7	0,5	-21
					10	China	165,8	2,8	18
17	Sweden	84,9	1,5	0	20	Sweden	68,5	1,2	0
26	Denmark	49,0	0,9	2	26	India	44,6	0,8	4
29	Norway	44,9	0,8	13	29	Turkey	40,4	0,7	-12
30	Finland	41,7	0,7	-3	30	Portugal	38,6	0,7	1

Kilde WTO 2000

prosent, mens nedgangen i Finland og Danmark er på fire og tre prosent. I vårt tilfelle bør man ikke legge for stor vekt på de årlige endringene for de nordiske landene, i stedet for skal vi se litt nærmere på utviklingen over litt lenger tid.

Dersom man legger tiårsperioden (1990–99) til grunn, ser man at Sverige og Finland har i gjennomsnitt sterkere vekst i eksporten enn Vest-Europa og EU (15), mens Danmark og Norge har en svakere årlig vekst. Ut fra utviklingen målt i volum ser man at bildet endrer seg noe. Mens den gjennomsnittlige volumveksten i Vest-Europa generelt ligger på seks prosent, ligger de nordiske landene, med unntak av Norge, på 7,5 prosent i gjennomsnitt.

Tabell 4.2 Vesteuropeisk og nordisk vareeksport og vareimport 1990-99. Verdi, volum og prosent

	Value			1990-99	Value			1990-99	Volume		
	1999	1990	1999		1997	1998	1999		1997	1998	1999
Export											
Western Europe	2352,5	100,0	100,0	4,1	-0,5	3,5	-0,4	6,0	9,5	6,0	4,0
Sweden	84,9	3,5	3,6	4,4	-2,4	2,2	0,2	7,5	11,0	7,0	5,0
Denmark	49,0	2,3	2,1	3,2	-4,7	-0,9	1,8	5,5	6,0	2,0	5,5
Norway	44,9	2,1	1,9	3,1	-2,2	-18,3	13,2	7,5	5,0	-1,5	5,0
Finland	41,7	1,6	1,8	5,1	0,8	5,8	-3,4	7,5	11,5	9,0	3,5
European Union (15)	2180,4	92,2	92,7	4,2	-0,5	4,0	-0,6	6,0	9,5	6,5	3,5
Import											
Western Europe	2417,9	100,0	100,0	4,0	-0,1	5,5	0,6	5,5	9,0	8,0	4,0
Sweden	68,5	3,2	2,8	2,6	-1,9	3,9	0,4	5,5	11,0	10,0	3,0
Denmark	44,3	2,0	1,8	3,2	-1,2	3,7	-3,8	5,5	10,0	2,5	1,5
Norway	34,0	1,6	1,4	2,5	0,3	1,4	-5,9	4,5	11,0	6,5	-0,5
Finland	31,5	1,6	1,3	-							
European Union (15)	2232,2	91,6	92,3	4,1	-0,3	5,9	1,1	5,5	9,0	8,5	4,0

Kilde:WTO 2000

Tabell 4.3 Nordisk eksport og import av varer - prosentvis andel av Vest Europa

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Export											
Western Europe	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Nordic Countries	9,7	9,5	9,3	9,1	9,0	9,3	9,6	9,9	9,7	9,1	9,4
Denmark	2,2	2,3	2,3	2,4	2,4	2,3	2,3	2,2	2,1	2,0	2,1
Finland	1,7	1,6	1,4	1,4	1,5	1,6	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
Norway	2,0	2,1	2,1	2,0	2,0	1,9	1,9	2,2	2,1	1,7	1,9
Sweden	3,8	3,5	3,4	3,3	3,1	3,4	3,6	3,7	3,6	3,6	3,6
Import											
Western Europe	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Nordic Countries	9,0	8,3	7,7	7,4	7,2	7,7	7,8	7,8	7,7	7,6	7,4
Denmark	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0	2,1	2,0	2,0	1,9	1,8
Finland	1,7	1,6	1,3	1,2	1,1	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Norway	1,7	1,6	1,5	1,4	1,5	1,5	1,5	1,6	1,6	1,5	1,4
Sweden	3,5	3,2	2,9	2,8	2,7	2,9	2,9	2,9	2,9	2,8	2,8

Kilde:WTO 2000

Sammenlikner man de nordiske landenes eksport som andel av den vesteuropeiske eksporten, ser man at det er marginale forskjeller. Mens Sverige har en økning i andelen med 0,1 prosentpoeng fra 1990 til 1999, reduseres andelen med 0,2 prosentpoeng for de andre nordiske landene.

Liknende kan man ta for seg vareimporten til de nordiske landene. Som tabell 4.2 viser har veksten i de nordiske landene vært lavere enn veksten i Vest-Europa, målt i verdi. I gjennomsnitt ligger veksten i de nordiske landene nesten 1,5 prosentpoeng lavere enn i Vest-Europa. Dette bildet endrer seg når man ser på veksten i import målt etter volum. Med unntak av Norge er den volummålte importveksten den samme i Sverige og Danmark som i resten av Vest-Europa. Sammenlikner man andelene de nordiske landene hadde av vesteuropeisk import i 1990 med andelene i 1999, ser man at denne er blitt noe redusert. Den svenske importandelen er redusert med 0,4 prosentpoeng, den finske med 0,3 prosentpoeng og den danske og norske med 0,2 prosentpoeng.

Dersom man ser på hvert enkelt år for de nordiske landene samlet, er det svært små svingninger gjennom nittitallet. Den høyeste andelen av den vesteuropeiske eksporten er i 1996 med 9,9 prosent, mens den laveste andelen er i 1998 og 1992 med 9,1 prosent. Til sammenlikning ser man at importen varierer fra 7,2 prosent i 1993 til 9,0 prosent i 1998.

Tjenester

De nordiske landene eksporterte tjenester for 56.2 milliarder US dollar i 1999, mens de importerte tjenester for 63.5 milliarder US dollar. Med andre ord er det underskudd på den nordiske handelsbalansen med tjenester (tabell 4.4 nedenfor). Det eneste landet som har overskudd på handelsbalansen med tjenester er Danmark, mens det største underskuddet er å finne i Sverige, med 4.6 milliarder US dollar.

Tabell 4.4 Vesteuropeisk og nordisk tjenesteeksport og tjenesteimport 1990-99. Verdi, volum og prosent

	Value	Share		Annual percentage change			
	1999	1990	1999	1990-99	1997	1998	1999
Export							
Western Europe	640,1	100,0	100,0	5	2	7	-1
Sweden	18,4	3,2	2,9	4	5	1	4
Denmark	15,8	3,1	2,5	2	-14	8	4
Norway	15,4	3,0	2,4	2	3	-3	10
Finland	6,6	1,1	1,0				
European Union (15)	574,5	88,9	89,7	5	1	7	0
Import							
Western Europe	609,3	100,0	100,0	5	1	9	1
Sweden	23,0	4,3	3,8	3	4	11	6
Norway	17,7	3,1	2,9	4	9	4	16
Denmark	15,2	2,6	2,5	5	-6	15	-4
Finland	7,6	1,9	1,2	0	-7	-4	-2
European Union (15)	561,4	89,2	92,1	5	0	9	0

Kilde: WTO 2000

Sammenliknet med en gjennomsnittlig vekst i tjenesteeksport på fem prosent ellers i Vest-Europa i perioden 1990 til 1999, er veksten i Danmark og Norge i gjennomsnitt to prosent. Fordi vekstraten i de nordiske landene er svakere enn i resten av Vest-Europa, reduseres også de nordiske landenes andel av den samlede tjenesteeksporten i perioden 1990–1999.

Tilsvarende er importveksten for tjenester i gjennomsnitt for Vest-Europa på fem prosent årlig. Av de nordiske landene er det kun Danmark som har en tilsvarende vekst. Finland har ikke noen gjennomsnittlig vekst i perioden i det hele tatt. Den svenske og norske importveksten ligger i gjennomsnitt for perioden på tre og fire prosent.

Dersom man ser på den nordiske eksporten av tjenester i andel av den europeiske eksporten, viser tabell 4.5 at denne var høyest i 1991 med 10,7 prosent, og lavest i 1998 med 8,3 prosent. Både Sverige og Danmark hadde høyest andel av europeisk tjenesteeksport i 1991, mens Finland hadde høyest andel i 1995, og Norge hadde sin høyeste andel helt i begynnelsen av nittitallet. Uansett ser man at den nordiske andelen av europeisk tjenesteeksport gradvis blir redusert.

I likhet med eksporten er den nordiske andelen av europeisk tjenesteimport blitt redusert, fra 12,6 prosent i 1989 til 10,4 prosent i 1999. Det er i første rekke i begynnelsen av nittitallet at importandelen faller, for siden å stabilisere seg rundt ti prosent i 1993 og utover.

Vi skal i de neste avsnittene se nærmere på den langsiktige utviklingen for Norges del. Fordi tjenestestatistikken er svak og til dels fraværende for enkelte tidsperioder, vil vi fokusere mest på varehandelsstatistikken. I første rekke vil vi bruke tre forskjellige måleparametere:

- eksport og import i andel av brutto nasjonalprodukt over tid
- endring av vare og tjenestetyper over tid
- endringer i destinasjonsland for eksport og import over tid

Tabell 4.5 Nordisk eksport og import av tjenester - prosentvis andel av Vest Europa

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Export											
Western Europe	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Nordic countries	10,5	10,4	10,7	9,8	8,9	9,0	9,0	9,2	8,7	8,3	8,8
Denmark	2,8	3,1	3,3	2,9	2,7	2,8	2,7	2,8	2,3	2,4	2,5
Finland	1,2	1,1	0,9	1,0	0,9	1,1	1,3	1,2	1,1	1,0	1,0
Norway	3,1	3,0	3,0	2,6	2,6	2,4	2,3	2,4	2,4	2,2	2,4
Sweden	3,3	3,2	3,4	3,3	2,7	2,7	2,7	2,8	2,9	2,7	2,9
Import	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Nordic countries	12,6	11,9	12,0	11,0	9,8	10,0	10,1	10,1	10,1	10,0	10,4
Denmark	2,7	2,6	2,6	2,4	2,5	2,6	2,6	2,7	2,5	2,6	2,5
Finland	1,9	1,9	1,9	1,7	1,5	1,6	1,8	1,6	1,5	1,3	1,2
Norway	3,4	3,1	3,2	2,7	2,7	2,6	2,5	2,4	2,7	2,5	2,9
Sweden	4,6	4,3	4,3	4,2	3,1	3,2	3,2	3,4	3,5	3,6	3,8

Kilde: WTO 2000

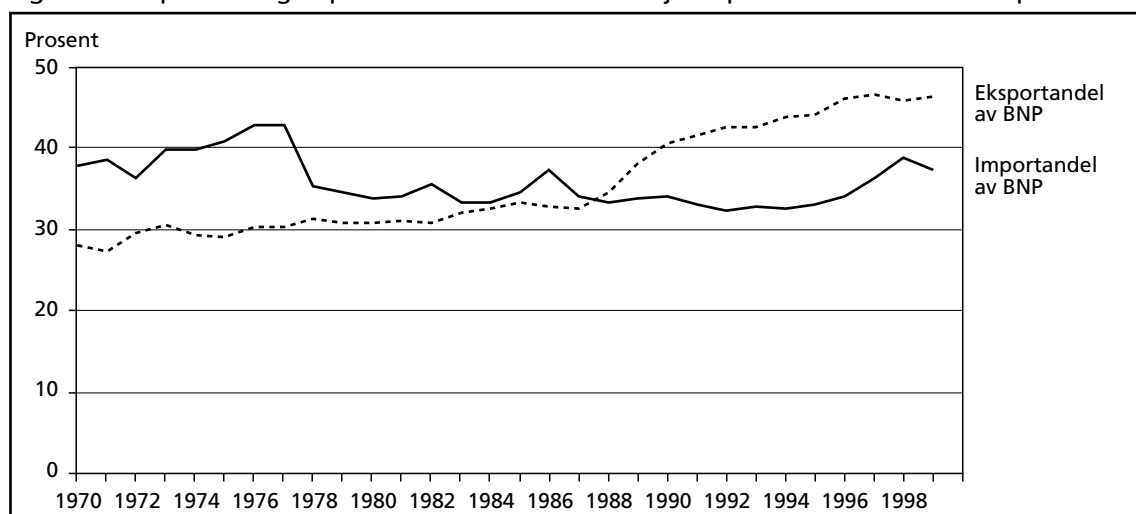
5 Norsk utenrikshandel 1970–2000

I første omgang skal vi se nærmere på hvor stor andel internasjonal handel med varer og tjenester utgjør i forhold til bruttonasjonalprodukt (BNP) for perioden 1970–99. Dette for å gi et svært grovt bilde av den samlede produksjonen som kan relateres til import og eksport. Internasjonal handel som andel av bruttonasjonalprodukt er et nokså grovt estimat/mål på økonomiens internasjonalisering eller konkurranseutsatthet, og er beheftet med betydelige tolkningsproblemer.¹ Ikke alle varer eller tjenester er lett å selge over landegrensene (eksempelvis hårklipp og omsorgstjenester), og det er problemstillinger knyttet til endringer i pris og valutainivåer. Tilsvarende er det relativt store problemer å kontrollere for reimport eller reeksport. For eksempel eksporterer norsk industri eksosanlegg, støtfangere og aluminiumschassiser m.m , mens vi importerer svenske og tyske biler. Når vi eksporterer bildeler og importerer biler, kommer dette tilsyne i begge statistikkene – uten at dette blir korrigert for. Dermed er tallmaterialet oppblåst ettersom mye av eksporten er basert på importerte råvarer, på samme måte som importen kan inneholde tidligere norskeksporterte komponenter

5.1 Import og eksport i andel av BNP

Figur 5.1 viser at import og eksport utgjør en høy andel av bruttonasjonalproduktet for perioden. Fra figuren ser man at importandelen var høyest i 1976–77, hvor den utgjorde

Figur 5.1 Eksportens og importens andel av brutto nasjonalprodukt 1970–99. Faste priser 1990

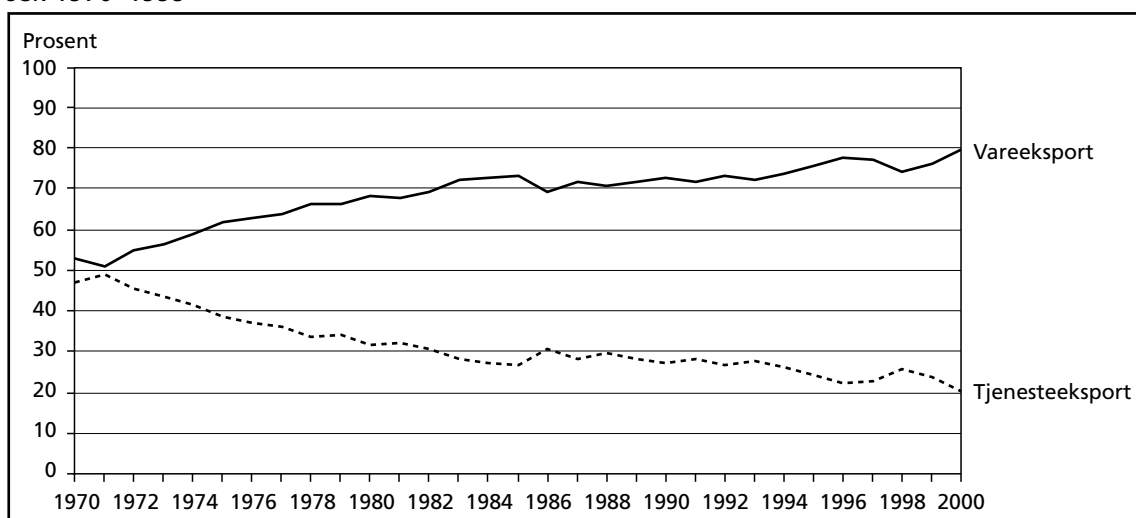
Kilde SSB -historisk statistikk BNP etter anvendelse

¹ Problemstillinger rundt import og direkte eksport av de samme godene, beregningsgrunnlag for import og eksport versus BNP, løpende eller faste priser og andre problemstillinger er blant annet behandlet i Held et al (1999:151)

43 prosent av BNP. Dette var også en periode hvor man førte aktiv motkonjunkturpolitikk, og hvor importandelen var langt høyere enn eksportandelen. Siden den tid er importandelen blitt redusert og utgjorde ved årtusenskiftet 37 prosent av BNP². Motsatt ser man for eksporten at denne i løpet av perioden utgjør stadig mer av BNP, fra 28 prosent i 1970 til 46 prosent i 1999. Disse forandringene reflekterer økningene i oljeeksporten som også slår kraftig ut i BNP.

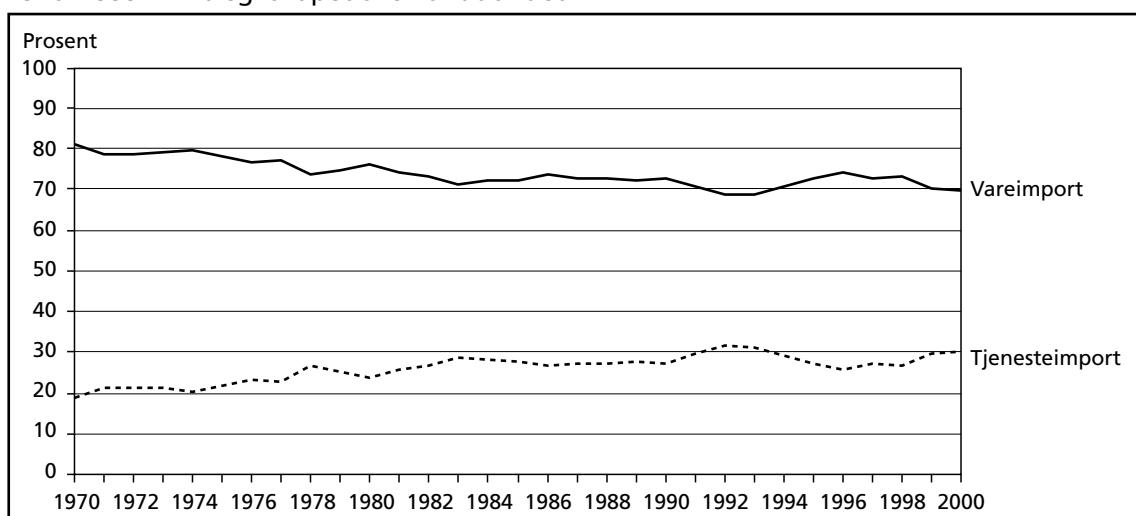
Med andre ord er hovedbildet at eksporten utgjør en større del av det vi produserer, mens importens andel har blitt redusert siden 1970. Vi skal i neste omgang se nærmere på hva

Figur 5.2 Prosentvis fordeling av norsk eksport – fordelt på varer og tjenester. Løpende priser. 1970–1999

Kilde SSB: Driftsregnskapet ovenfor utlandet

Figur 5.3 Prosentvis fordeling av norsk import – fordelt på varer og tjenester. Løpende priser. 1970–1999. Driftregnskapet overfor utlandet

Kilde SSB: Driftsregnskapet ovenfor utlandet

² Beregningsgrunnlaget er her faste 1990 priser. Det er også med en slik beregningsmetode stor usikkerhet ettersom innholdet i grunnlaget (BNP og import/eksport) endres over tid.

det er vi importerer og hva det er vi eksporterer, men først skal vi se nærmere på fordelingen mellom tjeneste- og vareeksporten (figur 5.2 – figur 5.3).

I motsetning til mange internasjonale spådommer, er det i Norge vareeksportens andel som øker kraftig i perioden. Dette gjenspeiler selvsagt veksten i oljeeksporten, samt at mye av skipsfarten har blitt flagget ut. Mens tjenesteeksporten er om lag like stor som vareeksporten i 1970, ser man at 80 prosent av norsk eksport i 2000 består av varer. Trenden i materialet er klart: av den norske eksporten utgjør varer en stadig større andel, mens tjenestenes andel synker.

Når det gjelder den norske importen, er bildet noe annerledes. For det første er det langt større stabilitet mellom import- og eksportandelene, for det andre er det en svak tendens til lavere andel vareimport og høyere andel med tjenesteimport.

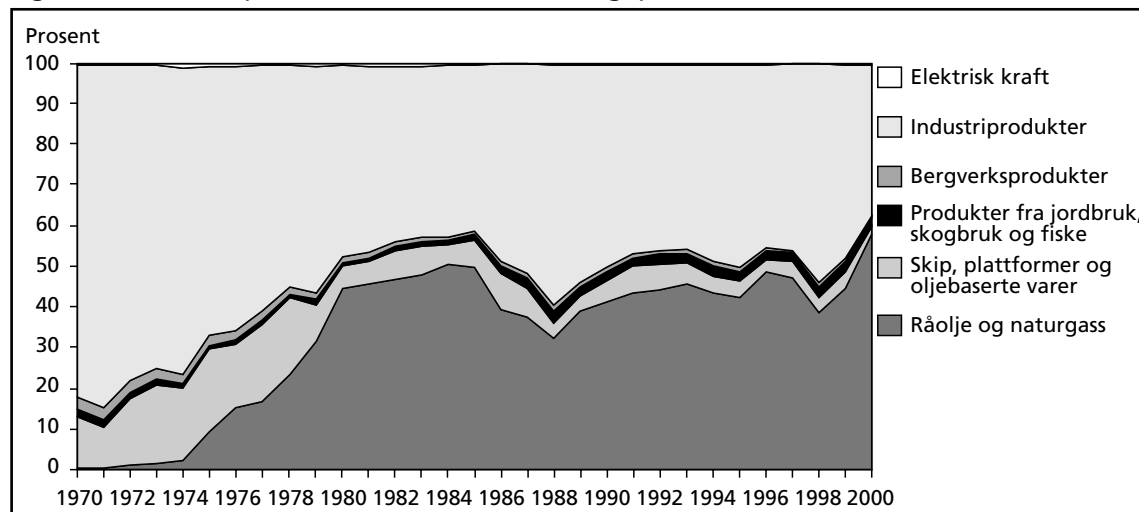
5.2 Norsk import og eksport etter vare- og tjenestetype

Varer

I første rekke er det naturlig nok veksten i oljeeksporten som gjør utslag på den norske vareeksporten. Mens industriproduktene utgjorde 82 prosent av vareeksporten i 1970, reduseres andelen til 37 prosent i 2000. Oljeeksporten utgjorde 58 prosent i 2000. Produksjon av skip, oljeplattformer og oljebaserte varer reduserer også kraftig sin andel av den samlede norske eksporten.

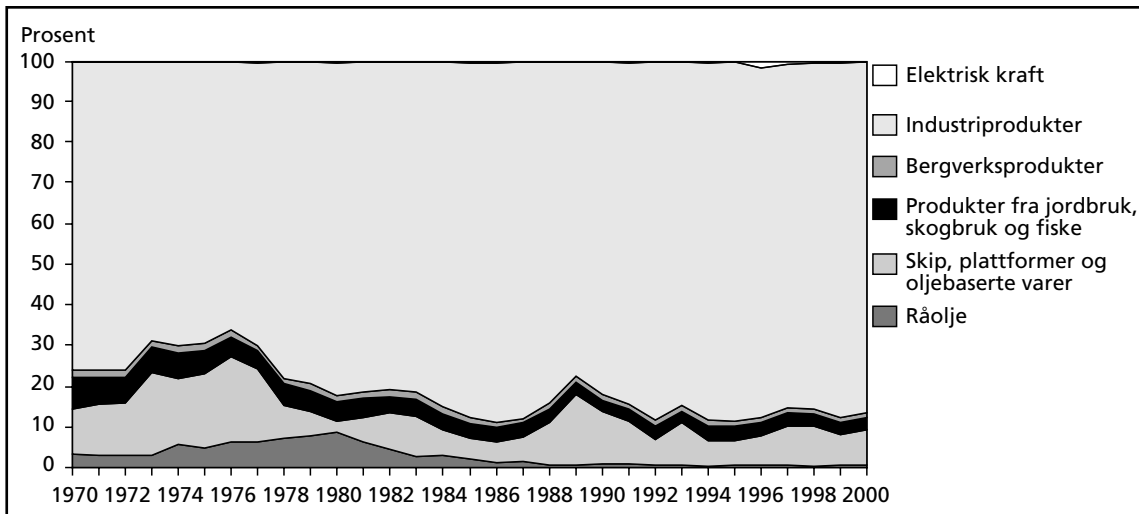
Som vist i kapittel fire lå den gjennomsnittlige vekstraten for norsk eksport på nittitallet på 3,1 prosent (1990–99), men det var store svingninger. Blant annet var det en reduksjon fra 1997 til 1998 på hele 18 prosent, mens det var vekst på 13 prosent året etter. De store svingningene har naturlig nok sammenheng med oljeprisene som raste ned i 12,9 US dollar fatet i 1998. Med såpass stor andel av landets eksport vektet i en vare, som varierer kraftig i pris, kommer svingninger fra år til år. Men jevnt fordelt over en tiårsperiode var det vekst på i overkant av tre prosent.

Figur 5.4 Norsk Eksport 1970–2000. Etter vareslag, prosentvis andel

Kilde: SSB:Utenriksregnskapet

Figur 5.5 Norsk import 1970–2000. Etter vareslag, prosentvis andel

Kilde: SSB Utenriksregnskapet

Liknende beregninger for den norske vareimporten viser at det er industriproduktene som dominerer i perioden, men at det også her er svingninger mellom de forskjellige varetype- ne. Industriproduktenes andel av importen utgjorde 76 prosent i 1970, mens den tilsvarende andelen 30 år seinere var på hele 87 prosent. Videre ser man svingninger i importen av skip, oljeplattformar og oljebaserte varer, med toppar tidlig på søttitallet og slutten av åttitallet, noe som henger sammen med de tunge investeringsperiodene i Nordsjøen.

Den gjennomsnittlige vekstraten for norsk vareimport på nittitallet var på 2,5 prosent og svingte langt mindre enn vareeksporten. Dette kan forklares med at de varene som vi kjøpte inn ikke hadde samme svingninger i prisene som de vi selv solgte (olje), i tillegg til konjunkturmessige forklaringer.

Tjenester

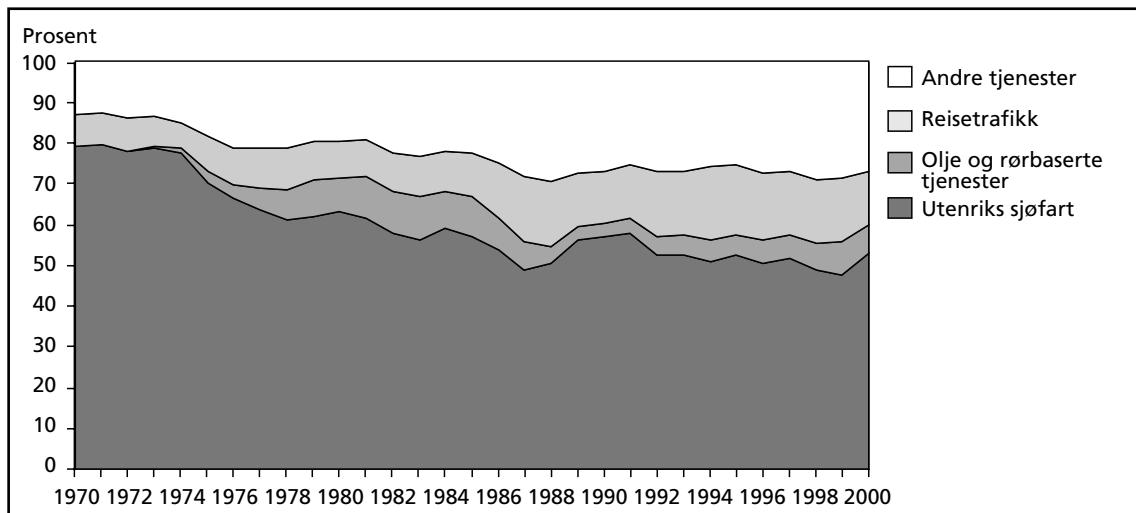
Mens tjenester utgjorde omtrent halvparten av eksporten i 1970, sank andelen utover i perioden, og utgjorde kun 20 prosent i 2000 (se figur 5.2). Sammensetningen av tjeneste- eksporten endret seg også: Mens utenriks sjøfart utgjorde 79 prosent av samlet tjeneste- eksport i 1970, utgjorde den 53 prosent i 2000. Tilsvarende ser man at de oljerelaterte tjenes- tene vokser til elleve prosent, med en topp rundt 1985. Reisetrafikk øker også sin andel av tjenesteeksporten i løpet av perioden. Også restkategorien «andre tjenester» vokser, først og fremst er det innen «finansielle og forretningsmessige tjenester» man finner den sterkeste økningen.

Den gjennomsnittlige vekstraten for tjenesteeksporten på nittitallet lå på to prosent, med noe svingninger i perioden. Etersom vekstraten var såpass lav, ble den norske andelen av samlet europeisk tjenesteeksport redusert fra tre prosent i 1990 til 2,4 prosent i 1999.

Fordelingen av tjenesteimporten fordelt etter varetyper viser nokså små endringer, bort- sett fra en sterk økning i «reisetrafikk». De oljerelaterte tjenestene synes å ha sitt toppunkt rundt 1975. Tilsvarende ser man at «driftsutgifter» reduserer sin andel av den samlede im- porten i løpet av perioden. Reisetrafikk derimot har en økning, fra 17 prosent i 1970 til 30 prosent i 2000. Den største gruppen innen tjenesteimport er «andre tjenester». Fordelingen

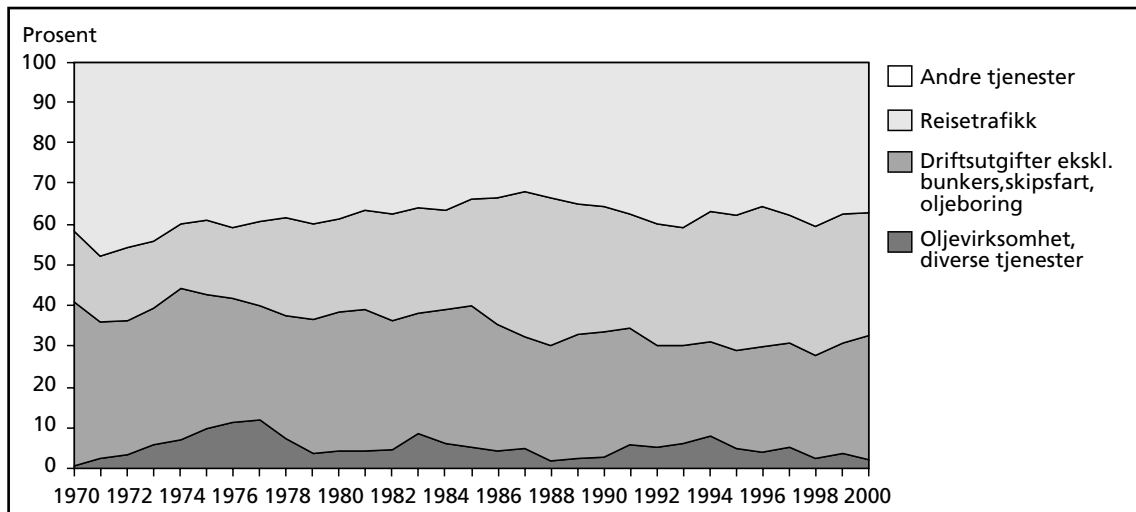
innad i denne restgruppen viser at det er import av finans- og forretningstjenester som øker kraftig. Finans- og forretningstjenestene utgjorde seks prosent av den samlede tjenesteimporten i 1970, mens dette utgjorde 19 prosent i 2000.

Figur 5.6 Sammensetning av norsk tjenesteeksport 1970–2000. Etter tjenestetypens prosentvise andel. Løpende priser

Kilde:SSB utenriksregnskapet

Figur 5.7 Sammensetning av norsk tjenesteimport 1970–2000. Etter tjenestetypens prosentvise andel. Løpende priser

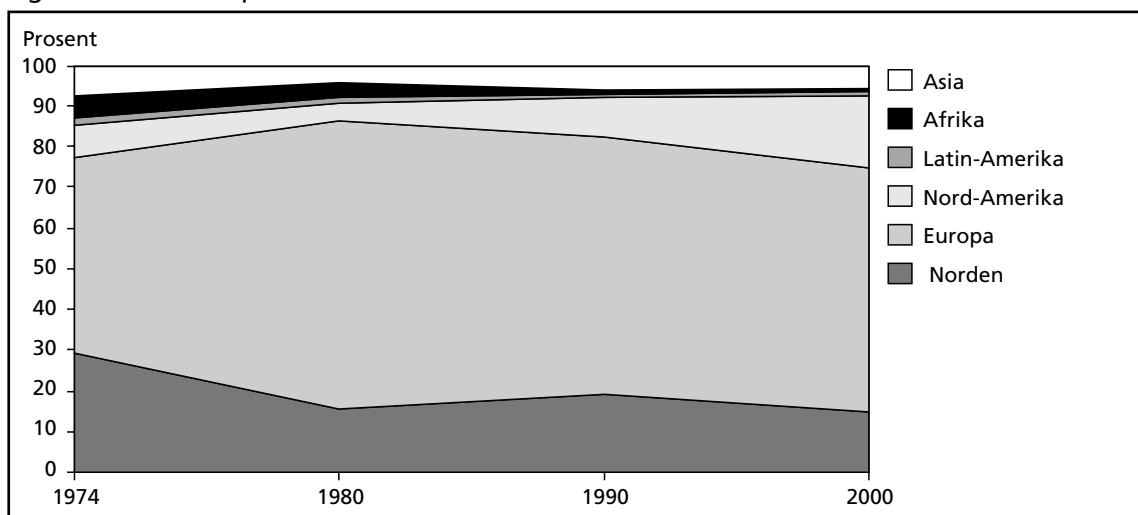

Kilde: SSB utenriksregnskapet

5.3 Eksport etter destinasjon og import etter opprinnelsesland

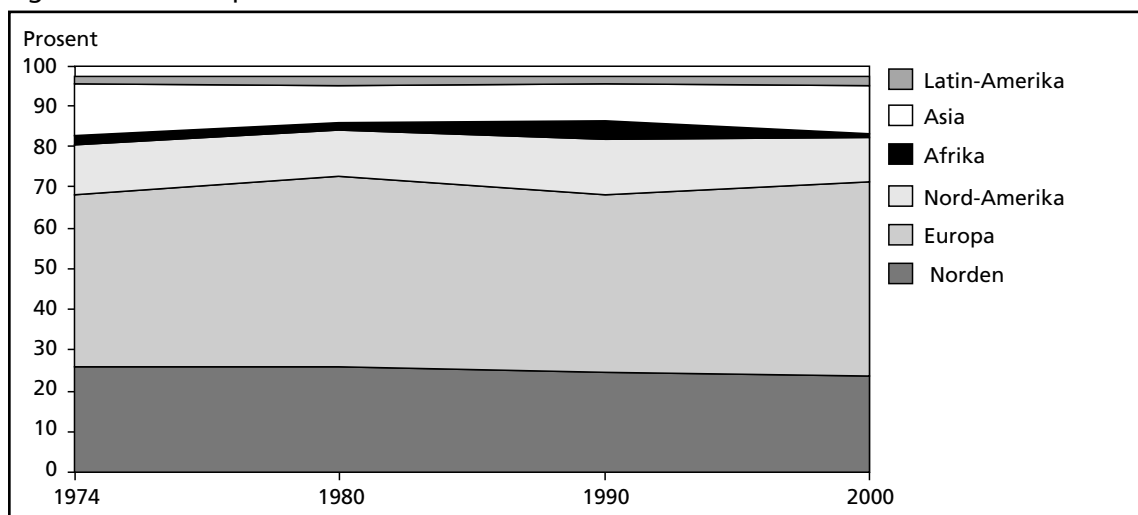
Hvor havner den norske eksporten og hvor kommer den norske importen fra, og hvilke endringer har man hatt? Datamaterialet er hentet fra SSB sin statistikk over utenrikshandel, og inneholder kun varer. Som figur 5.8 viser, er det i første rekke Norden og Europa for øvrig som er destinasjonen for den norske eksporten, 77 prosent i 1974 og 75 prosent i 2000. Eksporten til de andre nordiske landene har gått fra 29 prosent i 1970 til 15 prosent i 2000, mens eksportandelen til Europa har nesten økt tilsvarende. Videre ser man en kraftig økning i eksporten til Nord-Amerika, som faktisk i 2000 er større enn den nordiske eksporten.

Figur 5.8 Norsk eksport etter land 1974–2000. Prosent

Kilde SSB Utenrikshandel

Figur 5.9 Norsk import etter land 1974–2000. Prosent

Kilde SSB Utenrikshandel

Over ni tideler av den norske vareeksporten går altså til Europa og Nord-Amerika. For Asia, Afrika og Latin-Amerika samlet halveres eksportandelen fra 14 prosent i 1970 til syv prosent i 2000. Spesielt eksporten til Afrika har gått ned. Forklaringen på dette kan i hovedsak oppsummeres med oljens påvirkning. Oljesalg til Europa og USA utgjør en stadig større andel av den samlede eksporten.

Mens det er endringer i destinasjon for den norske eksporten, er opprinnelseslandene for den norske importen mer stabil. Som figur 5.9 viser, kom 70 prosent av importen fra Norden og Europa i 1974. Ved årtusenskiftet er andelen økt til 73 prosent. Den nordiske andelen reduseres marginalt i perioden. For de andre kontinentene er det små endringer i løpet av perioden. Til sammen kommer over 80 prosent av importen fra Europa og Nord-Amerika, mens importandelen fra Afrika, Asia og Latin-Amerika faktisk er lavere i 2000 enn i 1974. Blant annet halveres importandelen fra Afrika i perioden.

5.4 Oppsummering

I hovedtrekk fremgår det at norsk handel, trass i forestillingene om akselererende globalisering, viser et nokså stabilt mønster. Med unntak for veksten i oljeeksport og nedgangen i skipsfartstjenester er sammensetningen etter vare og tjenestetype relativt uforandret. Størstedelen av den norsk vare- og tjenestehandelen foregår med utviklede land innen OECD-området, med tyngdepunkt i Vest-Europa. For importens del er det små endringer i hva vi importerer, og fra hvem det er vi importerer.

6 Norske investeringer i utlandet og utenlandske investeringer i Norge

I første rekke ønsker vi å tegne et grovkornet bilde over utviklingen i investeringer inn og ut av Norge. Det statistiske grunnlagsmaterialet er hentet fra UNCTADs «World Investment Report » og OECDs «International Direct Investment Statistical Yearbook ». Mens de foregående avsnittene tok for seg varestrømmene på tvers av landegrensene, er det her kapitalstrømmene som blir fokusert. Som nevnt i innledningen kan kapitalstrømmer i hovedsak grupperes ut fra om det er rene finansielle transaksjoner eller om det er mer varige produksjonsinvesteringer. En direkte investering er en investering på tvers av landegrensene, hvor investor har som mål å etablere og opprettholde en økonomisk kontroll av varig karakter. Finansielle eller porteføljebaserte investeringer derimot har som mål å oppnå en høyest mulig avkastning innenfor gitte tids- og risikorammer.

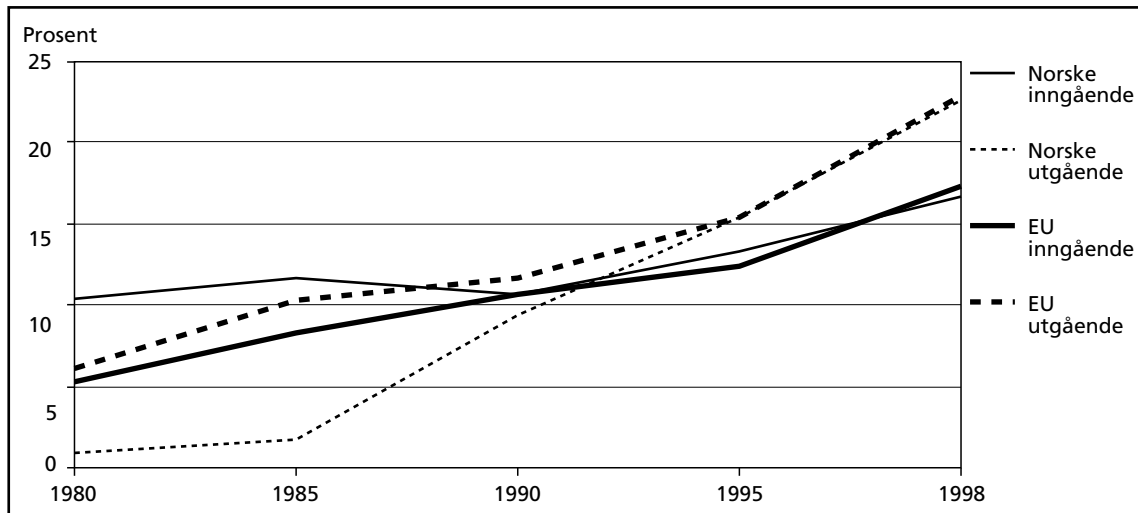
En økonomisk tilknytning av mer varig karakter, som skiller direkteinvesteringene fra porteføljeinvesteringene, blir vanligvis definert som en eierinteresse over ti prosent av virksomhetens stemmerettigheter eller aksjer. Alle investeringer som ikke fyller dette kravet vil da være av finansiell karakter, eller å betrakte som porteføljeinvesteringer. De fleste direkteinvesteringsforetakene er enten filialbedrifter eller hel- eller majoritetseide virksomheter hvor utenlandske investorer eller konsern står som eiere. Utenlandske eierinteresser i Norge blir registrert gjennom SIFON-registeret. Norges Bank publiserer årlig oversikter over utenlandske investeringer i Norge og norske investeringer i utlandet. Det er disse tallene som ligger til grunn i de internasjonale publiseringene, deriblant WTO og OECD sine oversiktsrapporter.

6.1 Investeringer i forhold til bruttonasjonalprodukt

For å kunne se investeringene i lys av et lands relative størrelse er det vanlig å knytte disse opp mot bruttonasjonalbudsjett. Som figur 6.1 viser har det vært en vekst både i de inngående og utgående investeringene fra 1980 og frem til i dag. For Norge ser man at de inngående investeringene lå høyere enn de utgående investeringene frem til 1990. Noe av dette kan relateres til oljesektoren, hvor utenlandsk kapital har vært med på å finansiere utbyggingen. Deretter utgjør de norske utenlandsinvesteringene en større andel enn de utenlandske investeringene i Norge. Sammenlikner man med utviklingsforløpet i EU-landene, ser man at dette er nokså likt det norske forløpet, med unntak av de lave utgående investeringene i Norge på åttitallet.

Det er altså en kraftig økning i kapitalstrømmene i form av direkte investeringer i løpet av den seneste tyveårsperioden. Dette gjelder ikke bare for Norge og EU, men for hele OECD-området. På verdensbasis har det vært en høyere vekstrate for direkte investeringer

Figur 6.1 Direkte utenlandsinvesteringer i forhold til brutto nasjonalprodukt (1980–98), Norge og EU

Kilde: UNCTAD 2000

enn i varestrømmene, for perioden 1996–99 økte inngående og utgående investeringer med 17 prosent årlig.

Veksten kan ikke sies å være jevnt fordelt. I 2000 sto triaden EU, USA og Japan for 71 prosent av verdens inngående investeringer, mens de samme landene sto for 82 prosent av de utgående investeringene. Med andre ord er mønsteret fra investeringsstrømmene de samme som for varestrømmene, i stor grad går de innad eller mellom de mest utviklede økonomiene. Vi skal i de neste avsnittene se nærmere på hvem det er som investerer i Norge, hva de investerer i og hvilke regioner og virksomhetstyper norske utenlandsinvesteringer går til.

6.2 Inngående investeringer fordelt etter sektor og land

Ut fra OECDs oversikter viser det seg at det har vært en viss endring i de inngående eller utenlandske investeringene i Norge for perioden 1987–1996. Mens 50 prosent av de

Tabell 6.1 Inngående investeringer etter sektor og land

Inngående investeringer i Norge (prosent)	1987	1996
Primærsektor (inkl. olje)	50	39
Industriektoren	12	11
Serviceektoren	38	49
ikke definert		1
NAFTA/ALENA	54	29
EU (15)	42	56
Andre OECD	4	8
Ikke OECD	0	7

Kilde: OECD 1998

inngående investeringene kom inn i primærsektoren i 1987 (inkludert olje og bergverksdrift), utgjorde disse 39 prosent av de inngående investeringene i 1996. Tilsvarende er det servicesektoren³ som mottar 49 prosent av investeringene i 1996, mot 38 prosent i 1987.

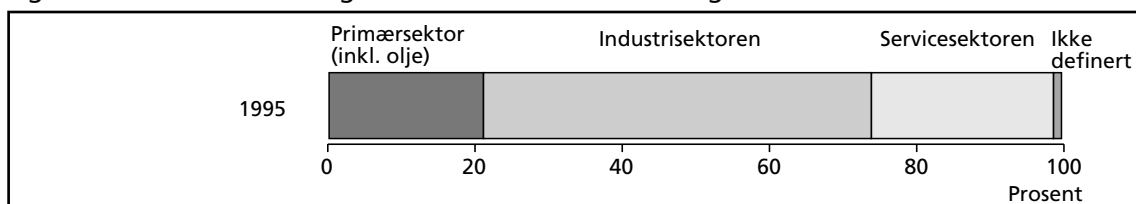
Industriens andel av de samlede inngående investeringene er nokså stabil, med tolv prosent i 1987 og elleve prosent i 1996. Videre er det noen endringer på opprinnelseslandene. Mens NAFTA (i hovedsak USA) sto for 54 prosent av de innkommende investeringene i 1987, er det EU-landene som har den sterkeste andelen i 1996 med 56 prosent.

6.3 Utgående investeringer fordelt etter sektor og land

Ettersom det ikke er registrert inngående investeringer fordelt etter sektor og land før i 1994, er det vanskelig å si noe om utviklingen. Ut fra OECD sin Statistical Yearbook er det i følgende sektorer og områder norske investeringer skjer.

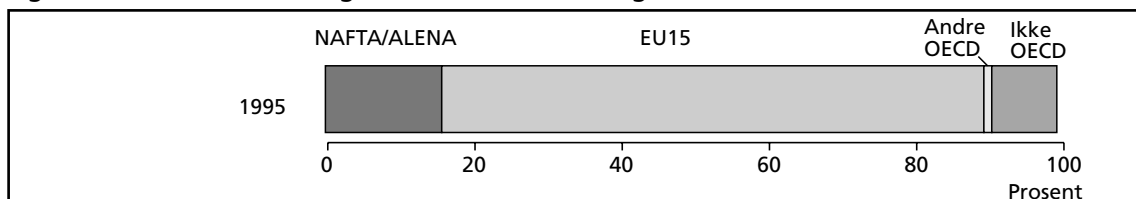
Som figur 6.2 viser var mer enn halvparten av norske direkteinvesteringer i industri, og en fjerdedel var innen tjenestesektoren. Mens utenlandske investorer investerte i norsk oljevirksomhet og tjenesteyting, er norske utenlandsinvesteringer industribaserte. Tilsvarende ser man av figur 6.3 at det i hovedsak er innen EU disse investeringene skjer. Tre fjerdedeler av de norske utenlandsinvesteringene er lokalisert i EU, bare én prosent blir investert utenfor OECD-området. Det regionale investeringsmønsteret inn og ut av Norge har tyngdepunktet i EU og resten av OECD-området. I korthet investeres det i hovedsak i andre høykostland.

Figur 6.2 Norske investeringer i utlandet – etter sektor og land /områder. 1995

Kilde: OECD 1998

Figur 6.3 Norske investeringer i utlandet – etter region

Kilde: OECD 1998

³ Inneholder varehandel, hotell og restaurant, transport og telekommunikasjon, bank og finansielle tjenester og forretningsmessig tjenesteyting.

7 Avslutning

Internasjonal handel med varer og tjenester har vært og er fortsatt dominert av de tre kontinentene Nord-Amerika, Asia og Europa. Fra perioden etter annen verdenskrig og frem til årtusenskiftet økte deres andel av verdenseksporten fra 72 til 86 og importandelen fra 74 til 85 prosent.

Omlag 30 prosent av den samlede verdenshandelen foregår mellom de europeiske landene, og 70 prosent av den europeiske eksporten havner i Europa. I det store globaliseringsbildet er det verdt å merke seg at det på nittitallet var en økning i den interne handelen i NAFTA-området, og en tilsvarende reduksjon i den eksterne handelen. Den amerikanske globaliseringen på nittitallet kjennetegnes ved økt handel mellom Canada, Mexico og USA, og et relativt fall i handel med resten av verdenssamfunnet.

Dersom man ser på utviklingsforløpet for de nordiske landene på nittitallet, er deres andel av europeisk vareeksport mer eller mindre uendret, mens nordisk tjenesteeksportandel blir redusert i løpet av perioden. Tilsvarende er det også en liten nordisk andelsreduksjon av den europeiske vare- og tjenesteimporten, ettersom de nordiske landene ikke hadde samme veksttakt i importen som resten av kontinentet.

For Norges del viser statistikken at eksportens andel av BNP har økt i løpet av de siste tretti årene, mens import i andel av BNP har blitt redusert i perioden 1970–1999. I motsetning til mange internasjonale spådommer, er det i Norge vareeksportens andel som øker kraftig i perioden, mens tjenesteeksportens andel blir kraftig redusert. Dette gjenspeiler veksten i oljeeksporten, samt at mye av skipsfarten har blitt redusert. Mens tjenesteeksporten var om lag like stor som vareeksporten i 1970, er 80 prosent av norsk eksport i 2000 varer.

Oljens inntreden i norsk økonomi gir naturligvis kraftige endringer i eksportens sammensetting. Mens industriproduktene sto for 82 prosent av vareeksporten i 1970, utgjorde disse ikke mer enn 37 prosent av samlet vareeksport i 2000. Femtiåtte prosent av den samlede eksporten i 2000 var olje og oljeprodukter. Dersom man ser bort fra oljens andel av den norske vareeksporten, var det faktisk en økning i industriproduktenes andel fra 82 prosent i 1970 til 88 prosent i 2000. I tjenesteeksporten blir skipsfartens andel redusert, mens finansielle eksporttjenester og reisetjenester økte. Trekker man ut skipsfarten, på samme måte som når man trakk ut oljen av vareeksporten, viser det seg at det er større stabilitet. Med en slik tilnærming er det faktisk offshoretjenestene som har den sterkeste veksten i perioden (ikke vist).

Mens det er forandringer i sammensettingen på eksportsiden, er det større stabilitet i sammensettingen i norsk import. Vareimporten var dominert av industriprodukter i 1970, og var det enda mer i 2000. Tjenesteimporten viser en andelsøkning i de finansielle tjenestene og reisetrafikk.

Ser man på hvor de norske produktene havner og hvor det er vi importerer produkter fra, er det små endringer. Handelen på tvers av landegrensene skjer fortsatt i hovedsak innenfor Europa, men handelen med de nordiske landene reduseres noe. Stabiliteten er enda større

for importen. I 1974 kom 70 prosent av vår import fra Europa inkludert Norden, mens andelen 26 år senere var økt til 73 prosent.

I likhet med resten av OECD-området har det også i Norge vært en kraftig vekst av investeringer på tvers av landegrensene. På verdensbasis foregår disse investeringene innad i stor utstrekning i OECD-området. Triaden USA, EU og Japan hadde 71 prosent av de innkommende investeringene, mens de samme aktørene sto for 82 prosent av de utgående i år 2000. Norske utenlandsinvesteringer er dominert av industriinvesteringer, mens utenlandske investeringer i Norge er å finne i olje- og servicesektoren. Investeringsmønsteret er at vi investerer i andre høykostland, og at andre høykostland investerer i Norge.

Litteratur

IMF (2000) *Annual Report 2000*, Washington DC

Held D., McGrew A., Goldblatt D og Perraton J (1999) *Global Transformations – Politics, Economics and Culture*, Stanford University Press California

Torunn Kvinge (1996) *Norske foretaks investeringer i utlandet* Fafo-notat 1996: 9

Torunn Kvinge (2001) *Internasjonalt eierskap i norske regioner* Fafo-rapport 347

Norges Bank (1998) *Utenlandske investeringer i Norge* (www.norges-bank.no)

Statistisk Sentral Byrå (1998) *Utenrikshandel 1998* C535 ,SSB Oslo/Kongsvinger

Statistisk Sentralbyrå : *Historisk statistikk* hentet via internett på www.ssb.no

OECD (1999) *International Direct Investment Statistics Yearbook*, OECD Paris

OECD (1998) *OECD Statistics on International Trade in Services*, OECD Paris

OECD (1998b) *Economic Outlook 1998*, OECD Paris

UNCTAD (2000) *World Investment Report 2000*. UNCTAD Geneve

UNCTAD (2001) *World Investment Report 2001*. UNCTAD Geneve

WTO (2000) *International Trade Statics* World Trade Organization Geneve

Internasjonale handels- og investeringsstrømmer: Nordiske og norske utviklingstrekk 1970–2000

Fafo
Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-notat 2002:16
Bestillingsnummer 690
ISSN 0804-5135